

KAPITEL 7:

**BØRN OG TOBAK
I DEN TREDJE
VERDEN**

– hvordan tobak påvirker børn i ulande

Kapitel 7:

Indhold

Kapitlet ser på de problematikker, der knytter sig til tobaksproduktion i fattige lande: børnearbejde, miljøødelæggelse, fattigdom og sygdom. Kapitlet er delt ind i to hovedafsnit:

- Børn i tobaksproduktionen
- Tobak ødelægger miljøet

Børn i tobaksproduktionen beskriver, hvilke konsekvenser tobaksproduktion har for børn i den tredje verden. I *Tobak ødelægger miljøet* hører vi om, hvad tobaksdyrkning betyder for tobaksbønderne, miljøet og landet.

Formål

Kapitlet skal gøre eleverne opmærksomme på, at tobak ikke kun har betydning for rygerne, men at tobaksindustrien påvirker helt ud i yderste produktionsled, langt væk fra elevernes egen virkelighed.

Dette kapitel skal:

- Beskrive, hvordan tobaksindustrien udnytter børn i dyrkning og fremstilling af tobak
- Give eleverne kendskab til FNs børnekonvention, og hvordan den overtrædes af tobaksproducenter
- Få eleverne til at forholde sig kritisk til tobaksfirmaers forsøg på at opbygge et image som socialt ansvarlige
- Diskutere ansvarsplacering for de præsenterede problematikker
- Fortælle om tobaksbøndernes vilkår
- Gøre rede for tobaksproduktionens konsekvenser for miljøet
- Give eleverne en forståelse for udvikling og bistand i fattige lande, samt for hvordan tobaksproduktion kan være en barriere for udvikling
- Gøre eleverne i stand til at sætte sig ind i ulandenes dilemmaer i forhold til tobaksproduktion

Fag

Kapitlet henvender sig til fagene dansk, samfundsfag og geografi.

Mere geografi

Ønsker en lærer et undervisningsforløb, der går mere i dybden med emner som dyrkning og produktion af tobak samt miljøkonsekvenser, indeholder kapitel 1 i *Gå op i røg – fakta og dilemmaer i biologi, fysik/kemi og matematik i 7. – 9. klasse* flere tekster og opgaver om disse aspekter.

Kommentarer til tekster og opgaver

Børn i tobaksproduktionen

De næste opgaver sætter fokus på problematikker omkring brugen af børn i tobaksproduktionen i den 3.verden. Selv om tobaksproducenterne i deres officielle kommunikation udtrykker, at de er imod brugen af børnearbejde, er det et udbredt fænomen i tobaksproducerende lande.

Børnearbejde på tobaksplantagerne

Arbejdet med emnet kan tage udgangspunkt i FNs Børnekonvention. Du kan supplere med andre materialer eller internetarbejde, hvis klassen skal mere i dybden med emnet.

Som optakt kan eleverne byde ind med deres viden og tanker om børnearbejde: Hvad har de hørt, hvor foregår det, inden for hvilke industrier, foregår det også i Danmark, hvad er tilladt o.l.

Børnearbejde i Malawi

Børnearbejde har flere fordele for producenterne:

- Børn skal ikke have så meget i løn
- De kan ansættes uden kontrakt og kan ikke stille krav
- De kan sæsonansættes, så de ikke skal have løn hele året

For børnene har det store og vidtrækkende konsekvenser at være i en familie, der arbejder med at dyrke tobak:

- Børnene inddrages i arbejdet og kommer ikke i skole, hvilket har stor betydning for deres videre fremtidsmuligheder
- Forældrene tjener ikke meget og er nødsaget til at inddrage børnene i arbejdet. Desuden har forældrene sjældent råd til at betale for børnenes skolegang
- Arbejdet i tobaksplantagerne er farligt, bl.a. pga. insektgift. Derfor dør forældrene ofte tidligt, og børnene bliver forældreløse
- Mange tobaksarbejdere bliver hurtigt slidt ned af det hårde arbejde og er herefter afhængige af deres børn, der fastholdes i tobaksproduktionen for at forsørge sig selv og forældrene

Tobaksbørnenes historier

De følgende opgaver tager udgangspunkt i case-historier fra forskellige lande verden over. Fælles for historierne er, at eleverne får et billede af, hvordan tobaksindustrien påvirker børns tilværelse verden over. Enten fordi de selv arbejder på marken eller i industrien, fordi deres forældre er tobaksarbejdere eller, som i historien om Hassan, bruger en stor del af husholdningsbudgettet på tobak.

Historierne viser de dilemmaer, mennesker i fattige lande står over for. Ofte er forældrene låst fast i en ulykkelig situation, hvor de er så pressede økonomisk, at de må lade deres børn arbejde i stedet for at lege og gå i skole. Men hvor ligger ansvaret? Hos forældrene? Eller hos tobaksproducenterne, der fastholder arbejderne i elendige forhold? Er det de fattige landes regeringer, der tillader tobaksproduktion uden regulering? Eller er det de rige lande, der ikke hjælper nok? Der er ingen enkle svar, og diskussionen skal give eleverne et mere nuanceret syn på problematikkerne.

Tobaksindustrien om børnearbejde

Tobaksproducenterne er storforbrugere af børnearbejde og er med til at fastholde de tobaksproducerende lande og de enkelte tobaksarbejdere i fattigdom. Samtidig støtter de velgørende arbejde gennem deres egne fonde. Ved at bruge en forsvindende lille del af deres indtægter på at hjælpe de fattige lande forsøger de at give omverdenen et indtryk af, at de er socialt ansvarlige.

Hvem har ansvaret?

Den svenske organisation A non smoking generation, der arbejder med unge og tobaksforebyggelse, lancerede i 2007 kampagnen Fulmakt. Navnet er et ordspil med ordet 'ful', der på svensk betyder 'grim/stryg'. Kampagnen skal gøre opmærksom på, hvor kynisk og grusomt tobaksindustrien behandler mennesker og natur i fattige lande.

Kampagnen flytter fokus fra sundhedsfaren ved rygning og retter skytsene mod tobaksindustrien.

Fuldmagten lægger en del af ansvaret over på den enkelte ryger, der støtter tobaksproducenterne ved at købe deres produkter. Lad eleverne diskutere, hvad de synes om kampagnen i forhold til effekt, etik o.l.

www.fulmakt.se

Tobak ødelægger miljøet

Tobaksindustrien og tobaksbønderne

Når bønder i fattige lande dyrker tobak, selv om det er hårdt arbejde, og indtjeningen er lille, skyldes det flere forhold. Fx kan bonden komme i gang uden egenkapital gennem et lån fra tobaksfirmaer. Desuden har bønderne ikke det økonomiske fundament, det kræver, hvis man vil lægge produktionen om. Reelt bliver tobaksbonden afhængig af tobaksfirmaet og fortsætter med at arbejde for netop dét firma for at sikre sin eksistens.

Bonden får ofte en dårlig pris for sin tobak, enten fordi han har bundet sig til et bestemt firma, eller fordi tobaksopkøberne indgår karteller, der holder prisen kunstigt nede og eliminerer konkurrence.

7.1 *Med Lennart i Malawi* – Lennart Skov-Hansen fra Folkekirkens Nødhjælp blogger fra Malawi

Tobak og miljø

Tobaksdyrkning har store konsekvenser for naturen. Det skyldes forskellige forhold:

- Gift: Tobak dyrkes med midler mod skadedyrsbekæmpelse og kunstgødning. Giften siver ned i grundvandet, som siden anvendes af mennesker og dyr i området
- Næringsfattig jord: Tobaksplanter suger næringsstoffer ud af jorden. Dette er især et problem i tropiske områder, hvor jorden i forvejen er fattig på næring

- Skoven ryddes: Tobakken bliver oftest tørret over åben ild, hvilket kræver store mængder brænde. Fx bruges 80 % af den fældede skov i Malawis højlend til tobaksproduktion, der kun udgør 3 % af jordbruget i området
- Erosion: Når skoven fældes for at skaffe plads til flere tobaksplanter eller for at skaffe træ til tørring, eroderer jorden
- Kadmium i skod: I den vestlige verden øges mængden af det miljøfarlige metal kadmium i økosystemet, fordi de cigaretskod, der smides på jorden, indeholder kadmium

Roser i stedet for tobak

Ulande modtager bistand fra de enkelte lande samt organisationer som fx Verdensbanken under FN, der støtter økonomisk udvikling i fattige lande. Danmark giver støtte gennem Danida, der ligger under Udenrigsministeriet. Nogle af projekterne beskæftiger sig med at finde alternative afgrøder til tobak, der kan eksporteres med en højere fortjeneste, og som mindsker afhængigheden af tobaksproduktion. I gennem denne opgave får eleverne kendskab til aktører, der har indflydelse på udviklingen i den fattige del af verden og de problematikker, der knytter sig til ulandsbistand. Se også kap. 6, der gennemgår, hvad NGO'er er.

Rådgiver for en dag

(frit efter www.tobaccoschildren.org)

I rollespillet er eleverne regeringsrådgivere for et fantasiland, der befinder sig i en situation, som er realistisk for tobaksproducerende lande. Hvis det kniber med at få eleverne i gang med diskussionen, kan læreren hjælpe med arbejdsspørgsmål som: Hvad er argumenterne for og imod tilbuddet? Hvilket råd giver I Mambias regering? Hvis ja: Hvilke krav skal man stille til tobaksfirmaet? Hvis nej: Hvad kan regeringen gøre i stedet?

Andre materialer

Tobakkens Barn

Det svenske undervisningsmateriale Tobakkens Barn er produceret af Plan Sverige og A non smoking generation, og det indeholder tekster og opgaver om alle de emner, der tages op i dette kapitel
www.tobaccoschildren.org

Tobak og fattigdom

Plan Sveriges tidsskrift *Barnens Framtid*, temanummer om tobak
www.plansverige.org/pdfs/bfnr2-2007.pdf

Børnearbejde

Red Barnet www.redbarnet.dk/Børnearbejde-1.aspx

Tobak og miljø

Fra Skud til Skod- tobakkens geografi, Tobaksskaderådet 1999

Ulandsbistand

Verdensbanken
www.worldbank.org

Udenrigsministeriet
www.um.dk/da/menu/Udviklingspolitik

Danidas skolesite
www.u-web.dk/component/option,com_frontpage/Itemid,131

For og imod ulandsbistand

Se de politiske partiers programmer, fx SF: www.sf.dk/default.aspx?func=article.view&id=11177
DF: www.danskfolkeparti.dk/Dansk_udenrigspolitik.asp

Tobaksindustrien om børnearbejde

www.eclt.org/index.html
www.corpwatch.org/article.php?id=14947

Samfundsfaglige undervisningsmaterialer

Samfundsstudier af Foged, Mølgaard Nielsen og Roslynd-Jensen, Gyldendal 2008: Kap. 15: Ulande og ilande

Ind i samfundsfaget af Lysholm og Møller, Alinea, 2007:

Grundbog B, kap. 6: Verden i dag – den skæve fordeling

Film

Tobakkens Barn (på svensk). Dokumentar om børns vilkår i tobaksproducerende lande
Opgaver på www.tobaccoschildren.org

Klik dig direkte ind på hjemmesiderne fra www.op-i-røg.dk